

# XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

---

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING  
ILMIY-METODIK JURNALI

---

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

**PUBLIC EDUCATION**

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL  
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE  
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

**2022**

**1-son**

(yanvar-fevral)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan  
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT



TAHRIRIYAT

**4** O'qigan kishi, yangi fikr, yangi g'oya va tashabbuslar bilan yuradi



TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

**X. Ibragimov 6** Kommunikativ kompetensiya – bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning muhim mezonlari sifatida

**O. Ro'zibayev 10** Ta'lim jarayonida talabalarning kreativ kompetensiyalarni rivojlantirish yo'llari

**J. Meliqo'ziyev 13** Diniy-ma'rifiy soha taraqqiyotining yangi davrida tashkiliy-huquqiy va ma'naviy-ma'rifiy asoslarning mustahkamlanishi

**N. Xujayarova 19** Bo'lajak pedagoglarda kreativ sifatlarning shakllanishi

**K. Kayumova, F. Tolipov 22** Ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil etishning ayrim nazariy-metodologik jihatlari xususida

**S. Yuldashev 27** Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida texnologiya fanining ahamiyati

**D. Ximmataliyev, A. Jumanov 31** Kasb ta'limi o'qituvchilarini pedagogik integratsiya asosida kasbiy faoliyatga tayyorlash

**M. Parpiyeva 34** Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy autopedagogik kompetentlikni rivojlantirish

**D. Shahmurodova 39** Boshlang'ich sinf o'quvchilarida badiiy matn ustida ishlash orqali nutq o'stirish tamoyillari

**M. Maksumova 42** Integrativ rivojlantiruvchi yondashuv asosida bo'lajak mutaxassislarni kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish

**Sh. Xayitova 45** Innovatsion yondashuv asosida talabalarni mustaqil faoliyatini rivojlantirishning nazariy-pedagogik asoslari

**D. Abdullayev 48** O'quvchi-yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini tarbiyalashda milliy qadriyatlarimizning o'rni



TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

**L. Namazbayeva 52** Adabiyot darslarida tarix, tasviriy san'at, musiqa fani materiallaridan foydalanishning pedagogik-psixologik asoslari

**M. Atoyeva 55** Fizika ta'limida sinergetik texnologiyalarning ahamiyati

**G. Yaxyoyeva 59** Chet tilini o'qitish jarayonida talabalar ijodiy faolligini rivojlantirishning pedagogik shartlari

**O'. Farmonov 61** Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida fikrlash madaniyatini shakllantirish



ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

**M. Niyozqulov 65** Boshlang'ich sinflarda o'qitishning zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish

**A. Abdazimov 68** Kredit-modul tizimi – oliy ta'limning mehnat bozoriga transformatsiyasining ijtimoiy-pedagogik asosi



MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

**Sh. Ne'matov 72** Uyg'onish davri ma'rifatparvarlari faoliyati: tadqiq va xulosa

**O. Akbarov 78** Badiiy adabiyotda oila tarbiyasi bilan bog'liq etnopedagogik qarashlarning ifodalanishi

o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga pedagogik integratsiya asosida tayyorlash jarayoni yuksak umumbashariy va kasb-hunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda to'g'ri yo'lni tanlay bilish mahoratiga ega bo'lish, istiqbol vazifalarini ilgari surish va amalga oshirishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo'naltirish lozim.

Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida ularni kelgusidagi faoliyatining maqsad va vazifalari, xususiyatlari, sharoitlari, kasb-hunar mutaxassisliklari bilan tanishtirish, turli xil kasblar to'g'risida ma'lumotlar, axborotlar berish, to'g'ri kasb tanlash va egallashlariga sharoit yaratish kabi turli tadbirlar amalga oshirish bugungi kunning dolzarb masalasi bo'lishi shart.

### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi 2020-yil, 23-avgustdagi 637-sonli qonuni.

2. Ximmataliyev D.O. “Kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni diagnostika qilishda pedagogik va texnik bilimlar integratsiyasi” nomli dissertatsiyasi. – T., 2018-y.

3. Кузмина Н.В. Очерки психологи и труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование личности / Н.В. Кузмина. – Л.: Изд.–во ЛГУ, 1987. – С.104.

4. Латюшин В.В. Антропосцентрированный подход к профессионально-педагогической подготовке будущего учителя // Педагогика – 2003. № 9. – С. 50-58.

**Malika PARPIYEVA,**

Chirchiq davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi

## BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KASBIY AUTOPEdagogIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH

### Annotatsiya

Maqolada autopedagogik kompetentlik takomillashtirish, ularning samaradorligini ta'minlovchi omillarni ilmiy-nazariy talqin qilish, qo'yilgan muammolarni hal etish uchun taklif etilayotgan akmeologik yondashuv texnologiyalarini qo'llash, samarali usul va vositalarni ishlab chiqish, kasbiy ta'limda o'quv-tarbiya jarayonining samaradorligi va sifatini oshirish uchun foydalaniladigan o'quv-uslubiy ko'rsatmalar keltirilgan.

**Kalit so'zlar.** Autopedagogik kompetentlik, samarali usullar, samaradorlik, akmeologik yondashuv, shaxsiy ijodiy fazilatlar, kelajakdagi ta'lim faoliyati, ilg'or pedagogik texnologiyalar.

В статье рассматриваются вопросы совершенствования аутопедагогической компетентности, научно-теоретической интерпретации факторов, обеспечивающих их эффективность, использования предложенного акмеологического подхода к решению задач, разработки эффективных методов и средств обучения, используемых для повышения эффективности и качество учебного процесса, даны методические указания.

**Ключевые слова.** Аутопедагогическая компетентность, эффективные методы, эффективность, акмеологический подход, личностные творческие качества, будущая учебная деятельность, передовые педагогические технологии.

---

The article discusses the issues of improving auto-pedagogical competence, the scientific and theoretical interpretation of the factors that ensure their effectiveness, the use of the proposed acmeological approach to solving problems, the development of effective methods and teaching tools used to increase the efficiency and quality of the educational process, guidelines are given.

**Key words.** Autopedagogical competence, effective methods, efficiency, acmeological approach, personal creative qualities, future educational activities, advanced pedagogical technologies.

**M**amlakatimizda malakali kadrlar tayyorlash, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ishlar olib borilayotgan bir sharoitda kasbiy autopedagogik kompetentlik, kasbiy mahorat va madaniyatning yetarli darajada emasligi, kasbiy mahoratni shakllantirish va bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish muammolari bo'yicha tadqiqot ishini olib borish alohida ahamiyat kasb etadi.

Autopedagogik kompetentlikni shakllantirishni modellashtirishning nazariy-metodologik asoslari, bo'lajak o'qituvchining shakllanish jarayoni, uning ijodiy pedagogik individualligi ochib berilmasligini faoliyatda kasbiy shakllanishini aniqlash hisobga olinmasligini bildiradi. Shu sababli olingan ilmiy ma'lumotlar va ular asosida ishlab chiqilgan tavsiyalardan mutaxassislar tomonidan turli innovatsion izlanishlar va ishlanmalar bo'yicha foydalanish, bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish muammosini o'rganishning ilmiy-amaliy vositalari taklif etilishi muhim ahamiyatga ega.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligining me'yoriy-prognostik modelini sinovdan o'tkazish, ijtimoiy-pedagogik tizimda, o'quvchilar jamoasi – o'quvchi shaxsida mahsuldor muammolarni hal qilish algoritmlari tizimini ishlab chiqqan holda, bo'lajak mutaxassislarining autopedagogik kompetentligini rivojlantirishni optimallashtirishga mo'ljallangan o'quv qo'llanma va tavsiyalarni ishlab chiqishda ilmiy-uslubiy asos sifatida foydalanish mumkin.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik tizimini ishlab chiqishda, bo'lajak o'qituvchining malakasini oshirishda hal qiluvchi rol ijtimoiy shart-sharoitlarga tegishli bo'lib, shaxs faoliyatiga, o'z-o'zini tarbiyalashga muhim ahamiyat beriladi.

Shu maqsadda, o'qituvchini o'z kasbining "Akme" elementlarini yaratishga imkon beruvchi asosiy tarkibiy qismlarga (bilim, muloqot, o'z-o'zini tarbiyalash professionalizmi) ega bo'lgan bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligining me'yoriy-prognostik modeli ishlab chiqildi. "Akme" holati elementlarini modellashtirishda shaxsning psixofiziologik xarakterlaridan foydalanishni nazarda tutib, bo'lajak yo'nalishida bo'lajak o'qituvchini o'qitish jarayonida autopedagogik kompetentlikni rivojlantirish uchun me'yoriy-prognostik modelni ishlab chiqish psixologik-pedagogik jihatdan asoslanadi.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish jarayonini optimallashtirish yo'llari, "Men-obrazi" ijtimoiy-pedagogik tizimida pedagogik muammolarni umumli hal etish algoritmlarini taklif etish zarur.

Shu o'rinda tadqiqotning tajriba-sinov qismi natijasida bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik tizimi ishlab chiqiladi.

Ma'lumki, doimiy tayyorgarliksiz faol ijodiy pedagogik shaklni saqlab qolish mumkin emas: ichki tasavvurlar, fikrlar, harakat madaniyati oqimini o'zlashtirish, aktyorlik va rejissyorlik san'ati darajasida pedagogik tafakkurni takomillashtirish metodlari va strategiyalarini o'zlashtirishni o'rganish muhim ahamiyatga ega.

O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari va bo'lajak o'qituvchisining autopedagogik kompetentligini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchining kasbiy shakllanish jarayonida uning ijodiy pedagogik individualligi ochib berilmaydi va shakllanmaydi. Kasbiy kompetentlikni egallashning qiyinligi shun-

daki, kasbiy bilimlar metodologik, nazariy va metodik jihatdan barcha darajalarda birdaniga shakllanishi lozim. Tizimli yondashuvni pedagogik tajriba bilan birgalikda qo'llab, kasbiy o'sish yo'nalishini o'rganish jarayonini professionalizatsiya qilish muammosini hal qilish inson fanlari majmuasini bilimlar tizimiga birlashtirish imkoniyatini ko'rsatadi.

Bo'lajak mutaxassisning autopedagogik kompetentligini rivojlantirish jarayonini optimallashtirish yo'llari ishlab chiqilgan holda, bo'lajak o'qituvchisining, talabalar jamoasi-talaba shaxsining ijtimoiy-pedagogik tizimida kasbiy muammolarni unumli hal etish algoritmlari taklif etiladi.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish OTM va undan keyingi ta'limda mutaxassisni takomillashtirish sharoitida omillarni aniqlashga asoslangan o'ziga xos tuzilish, mazmun, bosqich va rivojlanish darajalari bilan tavsiflanadi.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini samarali rivojlantirish modellarini aniqlash, tartibga solinmagan ta'lim jarayoni psixologik-pedagogik, umumiy nazariy va umumiy madaniy kompetentlikni shakllantirishga, pedagogika fani yutuqlarini va ish amaliyotida eng yaxshi amaliyotlarni amalga oshirishga tayyorligiga, shuningdek, o'z-o'zini takomillashtirish, o'z-o'zini tashkil etish va kasbiy faoliyatga tayyorgarlikda o'z-o'zini tuzatishga katta ta'sir ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish pedagogik tizim yaratish uchun akmeologik yondashuvni qo'llash taklif etiladi.

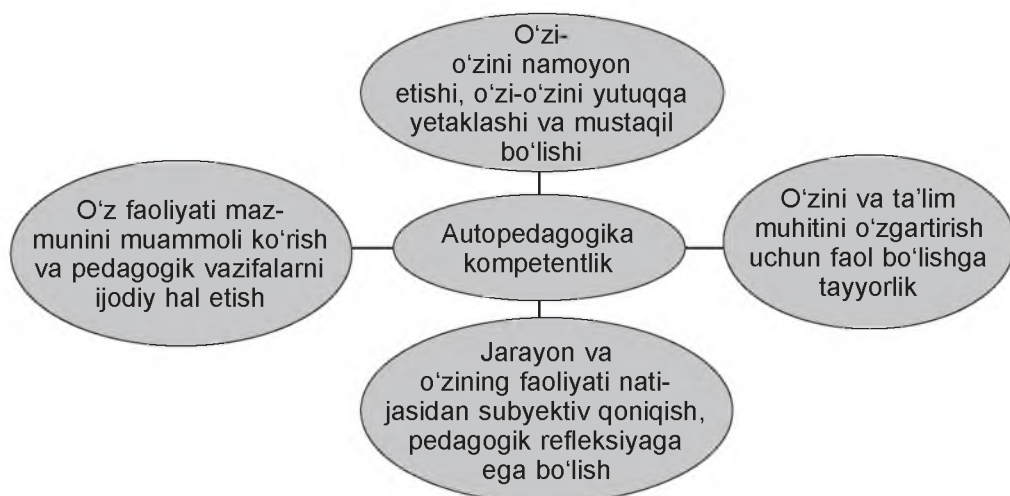
Demak, bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligi samaradorligini oshirish imkoniyati kasbiy bilimlar barcha darajalarda: metodik, nazariy va metodik bir yo'la shakllantirilganda namoyon bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchisining autopedagogik kompetentligi pedagogik mahorat va texnologiyalarning aktyorlik va rejissyorlik darajasidagi kasbiy mahoratiga bog'liq. Uning pedagogik faoliyati professionalizmi shaxsiy faoliyatga yo'naltirilgan xarakterda bo'ladi. Bu yerda albatta o'qituvchining ijtimoiy va umuminsoniy fazilatlarini, kasbiy-pedagogik sifatlarini va shaxsni o'z ichiga olgan o'z-o'zini tarbiyalash bilan shug'ullanuvchi shaxs tuzilishiga katta ahamiyat beriladi.

Shu sababli bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirishning modelini ishlab chiqishga, pedagogik jarayon vazifalarining asosiy guruhlarini yechish bilan bog'liq algoritmlarni yechishga va pedagogik vazifalarni unumli hal etish algoritmlariga bog'liq.

Pedagogik jarayonda psixologik-pedagogik, umumiy nazariy va umumiy madaniy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishga, pedagogika fani yutuqlarini va eng yaxshi amaliyotlarni o'z-o'zini takomillashtirish va kelajakdagi mutaxassisning kasbiy faoliyatini o'z-o'zini tuzatishga tayyorligiga eng katta ta'sir ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligidagi kommunikativ komponenti fanning o'ziga xos xususiyatlari bo'lajak yo'nalishni o'qitishda kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyatlarining rivojlanishini ta'minlaydi.

Oliy ta'limda innovatsion ta'lim maqsadi, ta'lim mazmuni, ta'lim berish vositalari va motivatsiya, jarayon ishtirokchilari (talabalar, o'qituvchilar), faoliyat natijalari kabi bir necha qismdan iborat tarkibiy tuzilishga ega va bo'lajak bo'lajak yo'nalishini o'qitishda talaba faoliyatini tashkil etish va ta'lim jarayonini nazorat qilish kabi bir-biri bilan aloqador ikki o'zaro bog'liq komponentga ajratiladi.



**1-rasm.** Autopedagogik kompetentlikning tarkibiy qismlari

Autopedagogik kompetentlikning quyidagi tarkibiy qismlari mavjud:

1. O'z-o'zini namoyon etishi, o'zi-o'zini yutuqqa yetaklashi va mustaqil bo'lishi.
2. O'zini va ta'lim muhitini o'zgartirish uchun faol bo'lishga tayyorlik.
3. O'z faoliyati mazmunini muammoli ko'rish va pedagogik vazifalarni ijodiy hal etish.
4. Jarayon va o'zining faoliyati natijasidan subyektiv qoniqish, pedagogik refleksiyaga ega bo'lish.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligining tarkibiy qismlari (1-rasm) sifatida pedagogik texnologiyalar va aktyorlik va rejissyorlik san'ati muammosining nazariy shartlarining zamonaviy yondashuvlari tahlili amalga oshirildi va bo'lajak o'qituvchisining autopedagogik kompetentligining me'yoriy-prognostik modeli mazmuni ishlab chiqilishi zarur.

Professionallik va kompetentlik bir-biriga o'xshash bo'lsada, har xil ma'noga ega bo'lgan atamalardir. Professionallik deganda, nafaqat ma'lum bilimlar, balki mehnatga bo'lgan munosabat, ishning o'ziga xos xususiyatlari tushuniladi. Rivojlangan kompetensiyalar darhol seziladi, chunki professional pedagog o'z ko'nikmalarini rivojlantirishga harakat qiladi, muayyan maqsad va natijalarga erishishga intiladi, ishchan qadriyatlar ishlab chiqaradi va bular odatda ish jarayonining standartiga mos keladi. Kompetentlik esa biroz murakkab mazmunga ega, sababi, nafaqat bilimlarning mavjudligini, balki shu bilan birga ularni qo'llash qobiliyatini ham taqozo etadi. Kompetentlik faqat keng qamrovli baholash va kuzatish paytida aniqlanishi mumkin.

O.M. Shiyani ta'rifiga ko'ra, "autopedagogik kompetentlik" – o'qituvchining maktab tomonidan unga qo'yilgan talablar majmui doirasida o'z-o'zini takomillashtirish va o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyati bo'lib, uning pedagogik texnologiyani egallashi va pedagogik faoliyatga nisbatan qadriyatli munosabatidir.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini unumli rivojlantirishni optimallashtirish qonuniyatlari, mexanizmlari, shart-sharoitlari va omillari tadqiq etiladi. Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchisining autopedagogik kompetentligini shakllantirishning nazariy modelini tuzishda quyidagi yondashuvlarga tayandik:

1) Kompetentli yondashuv: tarkibiy qismlar sifatida "kompetentlik" va "kompetensiya" tushunchalari mazmunida turli mualliflar: faoliyatga tayyorlik, faoliyatga egalik, faoliyatga jalb etish o'lchovi, muvaffaqiyatli, mustaqil va samarali faoliyat tajribasi;

shaxsning shaxsiy sifatлари va uning qobiliyatları, intellektual va qadriy-emotsional xususiyatları deb ta'riflaydilar.

2) Protessual-kognitiv. Protessual-kognitiv yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetentlikning ikki tarkibiy qismini: shaxsning kognitiv darajasi va tafakkurning metodik turini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bu ikki tarkibiy qism o'zaro bog'liq bo'lib, ular bo'lajak o'qituvchining samaradorligining asosini tashkil etadi.

3) Subyektiv – faoliyatli yondashuv. Bunday yondashuv doirasida faoliyatda faol subyektiv holat shakllanadi, bo'lajak o'qituvchining kasbiy yo'nalganligi, o'z kasbining ahamiyatini anglashi va doimiy o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini takomillashtirish motivatsiyasining ortishi amalga oshiriladi.

4) Individual-ijodiy yondashuv. Kasb ta'limi jarayonida talabanning o'ziga individual – ijodiy yondashuvi strategiyasi va kasbiy-ijodiy o'z-o'zini rivojlantirish va bo'lajak mutaxassisning individualligini shakllantirish va o'z-o'zini boshqarish strategiyasi va taktikasi.

5) Innovatsion yondashuv. Ushbu yondashuv texnologiya fanini o'qitishda an'anaviy yondashuvlardan holi bo'lib, talabalarning innovatsion faoliyati, ularning bilish va ilmiy-tadqiqot faoliyatiga bo'lgan intilishi hamda kasbiy faoliyatda o'z-o'zini anglashiga yo'naltirilgan.

O'qituvchining autopedagogik kompetentligi quyidagi komponentlarning mavjudligini ta'minlaydi: motivatsion, kommunikativ, ijodiy, gnostik va refleksiv.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini shakllantirishning nazariy modelini amalga oshirishning maqsadi – o'qituvchining ijodiy individualligini shakllantirish, uning tashabbuskor va mahoratli, pedagogik innovatsion ta'lim muhitida o'zini-o'zi takomillashtirishi va o'zini-o'zi namoyon etishi qobiliyatini rivojlantirishdan iborat.

### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Базикова А.А. Аутопсихологическая компетентность как компонент учебно-воспитательного процесса в музыкальных учебных заведениях: Дисс... к.п.н. – М.: ПроСофт, 2003. – С.167.

2. Islamova M.Sh. Yoshlarda kreativ tafakkurni shakllantirishning pedagogik asoslari/ Xalq ta'limi Respublika ilmiy-metodik jurnali, (ISSN 2181- 7839) 2020 yil 3-son. – 33-37-betlar. (13.00.00; №17).

3. Масовер Н.Ю. Становление аутопедагогической компетентности будущего преподавателя классического университета // Вестник Новгородского государственного университета. – 2009. – №53. – С. 46.

4. Прокофьева М.Ю. Профессионально-педагогическая компетентность как интегральная характеристика будущего педагога // Крымский государственный-гуманитарный институт (г. Ялта). – 2004. – С. 4.

5. Шиян О.М. Аутопедагогическая компетентность учителя // Педагогика. –1999. – №1. – С. 63.